

Wësst dir nach?

Wéi de Paul Leuck an de 50er Joere samschdes „op der Mëtzelwell“ eng „Lëtzebuenger Stonn“ gemaach huet, duerno och eng Zäitche weider, war dat eppes ganz apaart Neies; hie selwer war uechter d'ganzt Land den Hunn am Kuerf; jidfereen, dee mat him e puer Wuert ze schwätze krut, huet „Jänni a Männi“ dat houfreg zum Beschte ginn. **De Paul war e Begrëff, de Paul war souzesoen de Radio!** Wann e Spunt an der Zaldotenemissioun als „geschanntes Hues“ och nëmme gemengt huet, mam Virnumm ernimmt ze ginn, Kanner-gottes: dann huet hie sech net méi kannt an sech an sengem Duerf als „Weltstar“ gefillt. Wat waren dat Zäiten, gelldir! Net alles gutt, mä och net grad alles schlecht.

An de 60er Joere guff et dann eng kleng **Revolutioun am Radio**: Mat der technescher Entwécklung sinn do déi „ultrakuerz Wellen“ opkomm, den UKW; d'Qualitéit vum Toun war net méi mat deem Gekrèckels a Geschläifs vun der Mëtzelwell ze vergläichen; e Symphonie-Concert op engem „moderne“ Radio guff e Genoss, duerch deen der vill hir Léift fir d'Musek entdeckt hunn; e „Schlager“ um UKW ... wonner-prächt! Schnoke mam Leo Moulin, e Genoss; Museksgespräicher vum Jang Wester, eng Schläizchen; Sport mam Kellnesch Pier, eng Gellegt; de Pilo ... a star was born!

Déi Zäit huet dann och e gewëssenen Nic Weber e ganze Programm an eiser Sprooch op deem UKW/Kanal18 op- an ausgebaut, un deem sech nach haut op vill Manéieren e Beispill ze huelen ass. Den National-Nic war genee dee richtegen, professionnell ausgebildete Mann, fir dem UKW eng Bedeitung, esouguer eng Autoritéit ze ginn, déi een sech haut nëmme méi ka virstellen, wann een d'TV an all Super-Evolutioun ewechdenkt; huet dann och emol d'Zäit vum Pier Kremer, dem Professor Jos. Hess; 1972 huet äre Schreiwer dann do och fir 12 laang an 3 mol d'Woch säin „Ament fir eis Sprooch“ ugefaang ... fir eis Sprooch an als Programm op Lëtzebuergesch guff et nun emol nëmme dat ... mä dat war guer net esou iwwel! Haut hält an deem Programm-Getässels an TV-Gekéips jo keng Gussemamm hir Fierkele méi auserneen.

À propos: Eis Sprooch bei deer ganzer Saach? Mä de Paul Leuck, den Nic Weber an all hir „Akolythen“ hunn e Lëtzebuergesch geschwat, dat zerguttst a fest op de Been war; duerno och de Pilo Fonck an de Roby Rauchs ... mä **dunn ass et lassgaang! Do krute mir eis Sprooch deelweis esou verladdert opgedréckt, datt d'Leit sech vu Fréiseng bis op d'Wemperhardt mat Kräizer geseent hunn.** Et war nach knapps een ëmstand, déi d'meescht däitsch „Teletexter“ an en éierbart Lëtzebuergesch ze setzen; méi schlëmm: do guffe Leit op de Mikro gelooss, deenen eis Sprooch zoossisswurschtegal war! Et gong alt emol esou wäit, datt ee vun hinnen de „Gefahrenherd“ bei Da Nang, am Vietnam-Krich, als „Kachmaschinn vun der Gefor“ gesinn huet; säi Rescht Sprooch war genee deemno, an de Chef huet se och wéinst deem elo struppvolle Programm net méi „an d'Gitt“ kritt. Haut sti mir vrum Problem, datt zwar eng Partie ausgebildete Journalisten op den Antenne sinn ... ower wéi ass et da mat hirem Lëtzebuergesch?! Do héiert, gesäit a liest een heiansdo Saachen, datt d'Dronkenellen engem ausginn. Beispiller brauch een hei keng ze bréngen; deer ka jiddereen sech all Dag „eranzéien“; Nimm nennen ech och keng, well et geet net ëm Eenzeler, mä ëm dat Ganzt, besonnesch „um den Herr und das Gescherr“.

Firwat gi keng Leit agestatt, déi fir d'éischt mussen beweisen, datt si hiert „Handwerksgechier“, eis Sprooch am Grëff hunn? Do wier e kleng Con-cours mat ë. a. Iwwersetzungen aus dem Däitschen dach Gold wert ... well dat muss ee léieren ... doru muss ee gehal ginn ... an déi „um Kapp“ müssen d'Saach eescht huelen ... ouni sech mat ze bëllegen Ursachen hannert d'Heck ze verfuussen!

Bei äis STIERZT näischt!

Dëslescht huet et geheescht, et wier **e Flieger bei Tréier ... erofgestierzt**. Dat gëtt et am Lëtzebuergesch net an ass genee esou krommenoleg, wéi wann een am Däitsche giff soen, deen Apparat wier „heruntergetrollt“. Natierlech gëtt et „trollen“ am Däitschen: *Troll dich!* = kuck dass du verkënns! – *ich trollte mich* = hu mech ewechgemaach. Fir äis „fällt/trëllt“ eppes erof, Ponkt!

Mir Gedenken net!

Kann een äis soen, **wat „gedenken“ da méi soll ausdrécke wéi einfach „un een/eppes denken“**; z. B. „Mir denken och un eis Mamm, déi vru fënnf Joer an d'Éiwegkeet gang ass“? Nach méi gelungen ass et, wann et elo heescht, et hätt een „engem geduecht“ ... méi „feierlech“? Just méi sproocharm! Ganz koppeg gëtt et och am Lëtzebuergesch, **wann do déi Dativ(Wemfall)-Konstruktioun optaucht**, wéi z. B. „Si hunn him geduecht“... dat jäizt dach wierklech duerno ... drun ze denken, datt een net riichtewech Däitsch mat eiser Betounung fir Lëtzebuergesch ka verkaufen.



vum Lex Roth

André Faber

Buergbrennen

E flotten a sympathesche Brauch, dee leider (wéinst Feiergefoer) aus den Hänn vun de Veräiner zevill an déi „offiziell“ Hänn geet. **De Fong vun deem Gefeiern? Dee kënt aus der Däischtert vun de Joerhonnerten, bal Joerdausenden**; de Wanter soll verjot ginn, well d'Sonn äis all Dag eng déck Stonn méi laang trei bleibt; e Genoss!

Déi allermannst denken drun, datt **déi Buerg, déi verbrannt gëtt, net direkt mat enger Festung oder engem Schlass ze dinn huet; deenen hiren Ufank war zesoen ëmmer ... en Tuerm!** Un deen Tuerm guffe Maueren a Gebaier gebaut, wouraus dann d'Festungsbuerg entstan ass. Den Numm ass bliwwen; en Deel huet deem Ganzen den Numm ginn, wat d'Laténger „pars pro toto“ genannt hunn. Den Ausdrock „Buerg“ fanne mir am Griecheschen: PURGOS. Wéi heescht dee Gakert zu Dubai? „BURCH Kalifa“! A „LucilinBURHUC“ ...?

Kierpen a kuerbelen

An der Zäit, wou nach **un all Gefier am Bauerewiesen eng Handbrems** war, huet ee misse „bei der Kierp“ sinn, wann de Won/Teimer fir biergof déck geluede war. Och déi al Autoen haten eng Kierp (Citroën, Döschëwo), un deer geroost ginn ass, fir de Motor un d'Goen ze kréien. Dat „Kierpen“ hat deemno e bestëmmte Sënn, **an et wier kengem agefall, fir et mat „kuerbelen“ ze verwiesselen**. Eng Kuerbel war an ass eppes anescht: do mécht de Bäcker den Deeg fir opzegoen dran, iert en op d'Broutschëiss kënt; hoffentlech huet hien sech da beim Salzen net ... *verkuerbelt*. Eis „Kuerbel“ huet näischt mat deer (eventueller) däitscher „Kurbel“ ze dinn ... dat kann een ower ganz schéi ... verkuerbelen.

Wéi dat dann elo heihinner kënt? Mä do huet dëslescht e Frënd gemengt, kierpen a kuerbelen, dat wier dach enges, also egal. Richteg: **egal wat! ... iwwregens och typesch EISES**.

Sträppweis

Dat seet sech, wann eng Saach net direkt mä no an no geet, oder wann eppes eemol sou an eemol anescht ass ... wéi z. B. dese Wanter, wou et vläicht nëmme „sträppweis“ Schnéi gëtt.

Huet dir ewell dru geduecht, datt déi Saach mat de Sträpp an deem „Sträppweis“ en typesch lëtzebuergesch Gesiicht huet: *Dir zitt e Strapp un enger Zigrett; et kann engem (esou oder esou) emol e Strapp ze séier goen; wa mir ze spéit heem komm sinn ... da guffen et Sträpp; eng Strooss gëtt sträppweis gefléckt; e Granzert kann och sträppweis frëndlech sinn.* Et dréint sech bei deene Sträpp an dem „sträppweis“ ëm eng Sproochmanéier, déi e ganze Koup vu Bedeitung kann hunn ... mir denken ower nëmme ... sträppweis, datt d'Lëtzebuergesch net nëmme keng aarm, mä sträppweis esouguer méi räich ka si wéi sougenannt grouss Sproochen, wann et net ëm zevill komplizéiert (abstrakt) Saache geet.

Regional, minoritär, offiziell Sprooch

Am „Tageblatt“ vum 22. Januar 2014 war en Artikel iwwer **„La charte sur les langues régionales à l'Assemblée“ (française)**; dobäi ass eng Zort Sproochekaart vu Frankräich gewiescht, op deer een déi verschidde „Minoritär Sprooche“ lokalisiert gesinn huet. Intressant: **et sinn der op d'mannst ... 30!** All déi Regiounen gehéieren zu deer selwechter „République Française“... an déi ass no hirer Constitutioun „une et indivisible“; an der Logik vum éischten Artikel steet dann och ouni kéier a Krëmmel am Artikel 2, datt d'Sprooch vun der Republik d'Franséisch ass, basta! An zwar dat „klasescht“ Franséisch, esou wéi mir et (mat senger Evolutioun) zënter dem spéide Mëtzelalter an offiziellen Dokumenter, der Literatur, der Schoul an der Press kennen.

Dat hat an huet ganz kloer **staatspolitesch Ursachen**: Eng eenzeg Sprooch als NATIONALSPROOCH huet x-verschidde Regiounen zesummegepecht a -gehal, déi esou verschidde sinn, datt keen ouni eng „Verbandsprooch“ emol deen anere kënt verstoen. De Fransous aus der Bretagne giff ouni hir fest verankert a konstitutionnell Sprooch dee vu Montpellier (Languedoc) ganz sécher net „matkréien“; dee vu Grenoble hätt och säi Krämpes mat deem vu Lille asw. Et handelt sech hei also ëm **de Problem vu „langues minoritaires“ vis-à-vis vun der offizieller Sprooch vun engem Land**, esou wéi och an England, an Däitschland oder Italien.

An d'Lëtzebuergesch bei deer Iwwerleeung? Dat ass (mat kleng „Koloriten“) zwar e butzegen Idiom ... **ower net „minoritär“ bannent eisem international unerkannte souverainé Staat!** Do läit d'Differenz; hei zielt net d'Quantitéit, d'Mass vun de Spriecher, mä d'Positioun am Staat! Verglach mat Malta, Island oder Irland, huet Lëtzebuerg eng „lesser used“ Sprooch, ower et gëtt prozentual vu méi Leit geschwat a verstan wéi deenen hir „offiziell“ Sprooch. Ob et dofir och eng vun de EU-Sprooche sollt ginn, dat muss virun allem mam Verstand an net nëmme mam Gefill gekuckt a behandelt ginn!